

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

חידון קהוט לסוכות: שאלות, תשובות והרחבות

שאלה 1: יש הטוענים כי חג הסוכות נקרא גם חג המים, מדוע?

1. משום שתמיד יורד גשם בזמן שיושבים בסוכה
2. משום שבעבר היו נוהגים לרחוץ מדי יום בנחל
3. חג המים נחגג בחנוכה
4. משום שבעבר נהגו לשאוב מים מנקבת השילוח ולנסוך אותם על המזבח

הידעתם?

בעיית המים בישראל אינה חדשה, זוהי בעיה עתיקת יומין המלווה את החיים בארץ ישראל מאז ומתמיד. כבר בספר בראשית יש סיפורים רבים על בצורת, רעב ומריבות על בארות מים.

על פי המסורת בחג הסוכות נקבע גורל השנה מבחינת הגשמים.

היישוב היהודי בארץ ישראל בתקופת הבית השני היה יישוב חקלאי, וגשמי ברכה היו חיוניים לקיומם ולפרנסתם של התושבים, על כך מעידים טקסי המים שהתקיימו בתקופת הבית השני בימי חג הסוכות, חג האסיף, לקראת עונה חקלאית חדשה. בזמן שבית המקדש היה קיים, היו נוהגים לנסוך, לצקת, מים על המזבח בבוקרו של כל אחד מימי חג הסוכות. תהלוכה גדולה של אנשי ירושלים ועולי רגל הייתה צועדת עם שחר למעיין השילוח שלמרגלות הר הזיתים. בצלוחית של זהב היו שואבים מים מן המעיין, ומביאים אותם לבית המקדש. את המים היו מעבירים לספל מיוחד עשוי כסף – שבו השתמשו רק פעם בשנה, בחג הסוכות – ובעזרתו יצקו את המים על המזבח. ניסוך המים על המזבח סימל את התקווה לעונת גשמים ברוכה.

בתחילת המאה ה-20 חידשו בקיבוצים, חברה שגם היא היתה תלויה בגשם לפרנסתה (חקלאות), את חג המים.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

שאלה 2: סדרו את חגי תשרי לפי סדר הופעתם בלוח השנה מימין לשמאל

 שמחת תורה	 ערב סוכות	 יום כיפור	 ראש השנה
--	--	--	---

שאלה 3: למי שייך הפרי שבתמונה?

1. ערבה
2. הדס
3. פטל
4. אוכמניות

הידעתם?

אגדה ערבית קדומה מספרת שכאשר גורש אדם הראשון מגן העדן, הוא החליט לקחת עמו מזכרת מאותו גן פלאי, והוא לקח איתו הדס פורח, שהמשיך לצמוח ולתת את ריחו גם על פני האדמה, להזכיר לאדם הראשון את ימי אושרו ומגוריו הראשונים.

הדס גדל בר בגולן, בגליל העליון, בעמק הירדן העליון ובכרמל. בתנאים טובים של חורש הוא יכול להגיע לגובה של עץ קטן. שרידים קדומים ביותר של ההדס המצוי שהתגלו במערת הנחל בכרמל ותוארכו כבני 12,000 שנים מעידים על קיומו בארץ כבר בתקופות קדומות.

אבותינו, מתברר, ליקטו את פירות ההדס ואכלו אותם, ואף הכינו מההדס משקה רפואי. מן העלים הופק שמן, שהיה מרכיב חשוב בתעשיית הבשמים והסבון.

שאלה 4: נכון או לא נכון

סוכות אינו אחד משלושת הרגלים שבהם נצטוו בני ישראל לעלות לבית המקדש

לא נכון

בתורה מוזכרים שלושה רגלים שמצווה לעלות בהם לבית המקדש והם חג הסוכות, פסח ושבעות.

הידעתם?

המושג "עליה לרגל" – אין פירושו הליכה ברגל (אף על פי שזה מה שנאלצו לעשות בימי קדם...). המילה "רגלים" בלשון המקרא פירושה "פְּעָמִים", מצווה זו של עלייה לרגל לירושלים הייתה קשורה קשר הדוק לבית המקדש ולטקסים שנערכו בו, ולכן המנהג היה נפוץ בתקופות שבהן היה בית מקדש קיים. ראשיתו של מנהג העלייה לרגל בסוף תקופת הבית הראשון, והוא הפך למנהג נפוץ בתקופת הבית השני ובייחוד בחג הסוכות: בעונת האסיף, עם סיום העבודות החקלאיות ולפני ההתחלה של עונה חקלאית חדשה, יכלו החקלאים להתפנות מעבודתם ולעלות לירושלים. (אתר מט"ח:

<https://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=5563>)

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

שאלה 5: איזה מנהג אופייני לימים אלו ומוזכר בשיר "סתיו יהודי" שכתב אברהם חלפי?
<https://youtu.be/KLvDtNsS4RI>

5. אכילת תפוח בדבש
6. צום יום כיפור
7. **תקיעה בשופר**
8. ישיבה בסוכה

הידעתם?

נהוג להתחיל את בניית הסוכה כבר במוצאי יום כיפור. המילה סוכה נגזרת מן השורש סכ"כ ומשמעותה מבנה המסוכך על האנשים שבתוכו. הסוכה אינה צריכה להיבנות דווקא לשם מצוות סוכה, וכל סוכה שהוקמה לצל – כשרה.

שאלה 6: חג סוכות נקרא גם חג האסיף. איזו פעולה חקלאית עיקרית נעשית בחג זה?

1. קציר חיטה
2. קטיף שסק
3. דיג אמנונים
4. **בציר ענבים**

הידעתם?

האסיף הוא תהליך איסוף הפרי מהכרמים והמטעים, לאחר שזה נבצר או נקטף. האסיף מסמל את סיום מחזור הגדילה של גידול מסוים, וחל על פי רוב בשלהי הקיץ או בתחילת הסתיו.

בתורה מכונה חג הסוכות גם "**חג האסיף**", מפני שלקראת סוכות מסיימים לאסוף מהכרם ומהמטע את כל התוצרת החקלאית של עונת הגשמים הקודמת, ובעיקר מסיימים לדרוך את הענבים בגיתות ומכניסים את היין ליקבים.

בחג שבועות (חג הקציר) קוצרים את החיטה, בחג הפסח מתחיל קציר השעורה ויש הטוענים כי מקורו של חג החנוכה בחג חקלאי שנחוג בסוף מסיק וכבישת שמן הזית. ככל הנראה התוצרת העיקרית שנאספה לקראת סוכות היא פירות קיץ כמו תאנים וענבים שבדרך כלל יובשו לדבילים וצימוקים.

שאלה 7: מהו מקור מצוות הישיבה בסוכה (שתי תשובות נכונות)?

1. **לזכר יציאת מצרים**
2. הסוכה מנציחה את ארעיות העם היהודי לאורך 2,000 שנות גלות
3. לזכר חורבן בית המקדש
4. **בעת איסוף הפירות נהגו לגור בסוכות ליד השדות כדי לשמור על היבולים**

הידעתם?

בחג סוכות יושבים שבעה ימים בסוכה. אנו יוצאים מביתנו הנוח, הקבוע והבטוח, וגרים שבעה ימים בסוכה ארעית וזמנית, נטולת גג וחשופה לפגעי מזג האוויר.

"בַּסֶּכֶת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֹשֵׁבוּ בַּסֶּכֶת: לְמַעַן יֵדְעוּ דְרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֶּכֶת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם." (ויקרא, פרק כג, מב-מג)

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

"בחג האסיף, חג השפע, יוצאים הכול מבתיהם המרווחים שבנו בעמל כפיהם, ועוברים לגור בסוכה, בדירת ארעי פתוחה לרוח, ומברכים על ארבעה מיני פרא הצומחים בארץ ישראל. המעבר לסוכה, העשויה מחומרים טבעיים, בא ללמדנו מסר חשוב: דווקא בשעה שהאדם מישראל רואה תחת ידיו את רוב יבוליו ושמח שמחה חומרית, דווקא אז הוא מצווה לחזור למצב 'בראשית' רוחני – לשבת באוויר הצח, ליהנות מריח ההדסים והלולים, להביט בכוכבים המציצים אליו מן הסך ולפתח את מידת הענווה מול נפלאות הבריאה. ישיבה זו בסוכה ממחישה לאדם בדרך בלתי אמצעית כי החומריות הנאגרת אינה מטרה לשמה, אלא אמצעי בלבד להעניק לו ביטחון קיומי. בחברה של היום, מסר זה רלוונטי יותר מתמיד." **עינט קרמר, חג סוכות, חג המשכורת, טבע עברי**

שאלה 8: למי מארבעת המינים אין טעם ואין ריח?

1. אתרוג
2. לולב
3. הדס
4. **ערבה**

הידעתם?

הערבה – עץ נשיר בעל עלים מאורכים ונוף רחב – צומחת בבתי גידול לחים, ליד נחלים ונהרות, ומכאן הביטוי "ערבי נחל". העץ נחשב מהיר צמיחה ומתרבה בקלות גם ברבייה וגטטיבית מענפים שנשברו, נסחפו בזרם ונתקעו בבוץ.

הערבה היא עץ דו-ביתי, כלומר יש עצי זכר ועצי נקבה. הפרחים מופיעים בתחילת האביב, בצורת תפרחות קטנות המכונות עגילים. הם מפרישים צוף ולכן מואבקים על ידי חרקים שוחרי צוף ואבקה, וגם ברוח. העץ נותן צל ונחשב לצמח דבש טוב לדבורים. ברפואה העממית משמשים הקליפה והעלים לשיכון כאבים, להורדת חום ולריפוי דלקות. עץ הערבה משמש גם בתעשיית הסבון ואף מטהר מים בסביבות צמיחתו. בתקופת המשנה שימשו ענפי הערבה לקליעת סלים ובניית סוכות ואילו העצה שימשה לבניית סירות ולנגרות.

בסוכות נוהגים לאגד את הערבה עם לולב, הדס ואתרוג, וביום השביעי של סוכות נוהגים לחבוט עם ענפי הערבה בקרקע.

לקיום מצוות ארבעת המינים יש צורך בשני ענפי ערבה.

שאלה 9: נכון או לא נכון:

הדס כשר הוא הדס שיש לו שלושה עלים היוצאים מאותו בסיס

נכון

הידעתם?

לקיום מצוות ארבעת המינים יש צורך בענפי הדס טריים, אשר שלושה עלים שלהם יוצאים מאותו מקום על הגבעול (עבות). כל ענף חייב להיות באורך של לפחות 29 ס"מ.

כדי להגיע לצורת צמיחה זו יש לגרום לצמח לעקה על ידי שריפת ההדס או גיזום השיח עד בסיסו מדי שנה.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

שאלה 10: מהי משמעות הביטוי "אתרוג אחרי סוכות"?

1. לא מעודכן ולא רלוונטי

2. הדברים הוצאו מהקשרם

3. חגיגה שלא במקומה

4. הכול אמת לאמיתה

הידעתם?

כשאומרים "אתרוג אחרי סוכות" מתכוונים לדבר מה שכבר עבר זמנו; שנעשה באיחור; איננו יעיל יותר; לא אקטואלי כבר; חסר ערך לחלוטין כעת.

במצוות נטילת ארבעת המינים בחג הסוכות, האתרוג הוא המין היקר ביותר, ויש שישלמו הון רב, או יעשו מאמצים כבירים כדי להשיגו.

אולם אחרי החג אין מה לעשות בו, והוא חסר ערך לחלוטין. מכאן, בהשאלה, נובע הביטוי.

למשל: "רק אחרי שחזרנו מהים, מצאתי את קרם ההגנה. עוזר לי ממש כמו אתרוגים אחרי סוכות".

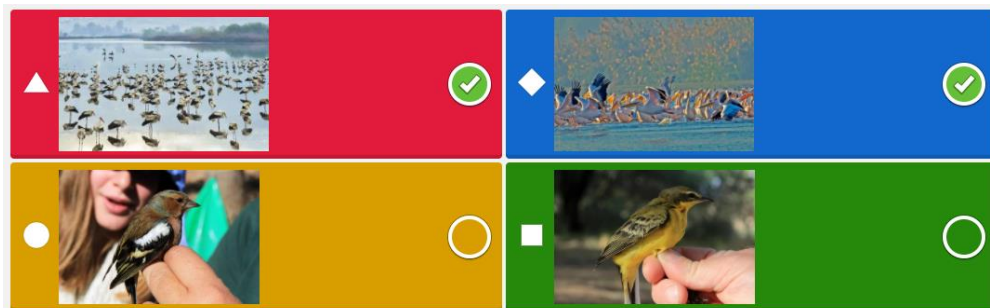
שאלה 11: מי מבין הציפורים שבתמונות הם עופות מים הנוודים דרך אגמון החולה (יש יותר מתשובה אחת נכונה)?

1. שקנאים

2. חסידות

3. נחילאלי צהוב

4. פרוש

הידעתם?

עונת הסתיו היא העונה שבה נודדות הציפורים מאירופה הקרה לאפריקה החמה, ובישראל עובר אחד משני נתיבי הנדידה הגדולים ביותר בעולם. כמיליארד ציפורים עוזבות בחודשים יולי עד אוקטובר את מעונן בארצות הצפון ויוצאות למסע דרומה. מדובר בכ-300 מינים שונים של ציפורים.

ישראל משמשת גשר יבשתי לציפורים הנוודות, שבמהלך נדידתן זקוקות למקום עצירה בטוח לשם הצטיידות אנרגטית (מים ומזון).

חשיבותה של ישראל בכלל, ושל אגמון החולה בפרט, היא גדולה ומשמעותית. המשך מסען של הציפורים כרוך באתגרים לא קלים: חציית מדבריות רבים, כמו מדבר סיני, מדבריות מצרים ומדבר הסהרה, וימים רבים ללא אוכל ומים. אגמון החולה הוא "תחנת תדלוק" בעלת חשיבות קריטית להצלחת מסע הנדידה.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

שאלה 12: לפי שירה של נעמי שמר "כמו חצב", איזו שמועה טובה יש להעביר?

<https://youtu.be/g6rcPkNxex0?t=34>

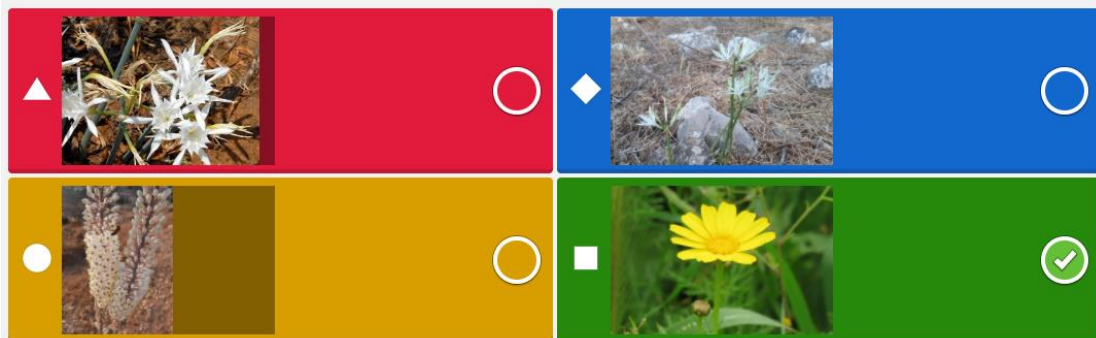
1. שצריך לפתוח מטרייה כי הגשם יורד
2. שהסתיו הוא כביר
3. שהחצב אורח, הסתיו בורח
4. **שהחגים כבר כאן**

הידעתם?

החצב הוא גאופיט, מיוונית "צמח אדמה" (גאה=אדמה, פיט=צמח). הגאופיט הוא צמח עונתי רב שנתי בעל איבר אגירה (פקעת, בצל וכדומה) שניצני ההתחדשות שלו נמצאים מתחת לפני הקרקע. בתום עונת צמיחה, או בתנאי עקה (מצוקה), כמו חום, קור או יובש, הצמח שוקע בתרדמה, כלומר הפסקה ארוכה ומתוכננת של הגדילה הרגילה, והחלק העל-קרקעי שלו מת. המים, העמילן ושאר החומרים המזינים שנאגרים באיבר האגירה מאפשרים לצמח לשרוד את התקופה הקשה. הפריחה בעונת הסתיו מאפשרת לצמח לנצל תקופות שבהן יש תחרות מועטה על החרקים המאביקים עקב מיעוט הפריחה בה, וכך מגדילים את סיכויי הרבייה שלהם.

שאלה 13: מי מהפרחים הבאים אינו פורח בסתיו?

1. חבצלת החוף
2. חבצלת קטנת פרחים
3. חצב
4. **חרצית**

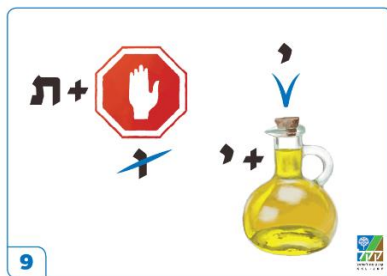
הידעתם?

"נפתח במה שכונה פעם 'אביב באלול'. הקיץ שלנו הוא עונה של עמידה בצמיחה בנופים שאינם נופי מים. זוהי עמידת חום, כמו שיש לנו בינואר ובפברואר עמידת קור. והנה, כאשר הימים מתקצרים והחום יורד, וגשמים עדיין לא ירדו, מתעוררים כמה מן העצים והשיחים לבלוב. לפתע מופיעים בקצות הענפים עלים רעננים, כאילו בא אביב. מפתיעה לכאורה ההתנהגות של צמחים ושל בעלי חיים שנעלמו מעינינו לגמרי בקיץ – הסתתרו במעבה האדמה, והופיעו פתאום על פניה. כמעט לגבי כל אחד מהם אנחנו שואלים: מה העיר אותך, הגשם או הלוח? קל להצביע על הגשם כאחראי, אבל לא פעם הטיעון איננו פועל כראוי. מפורסם ביותר החצב, העולה ופורח זמן רב לפני שירדה טיפת הגשם הראשונה". עזריה אלון, בית השיטה, 14.11.1998

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

הגורם המעורר של הפריחה אינו הגשם עצמו, אלא דווקא ירידת הטמפרטורות בעונת הסתיו. רוב מיני "מבשרי הגשם" משתייכים למשפחות השושניים, הנרקסים והאירוסיים. בארץ הקבוצה הזו כוללת כ-20 מיני גאופיטים, שפורחים מדי שנה בין סוף הקיץ לתחילת עונת הגשמים.

אחרי הפריחה פרחים מייצרים זרעים כדי ליצור המשכיות. פרחי הסתיו נהנים מיתרון כיוון שהקרבה לעונת הגשמים, שבה הם נובטים, מקטין את חשיפת הזרעים שלהם לאכילת בעלי חיים ולפגעי מזג האוויר.

שאלה 14: נכון או לא נכון:
היום שבו אומרים את תפילת הגשם הוא פתרון החידה בציורים

נכון

הידעתם?

שמיני עצרת הוא היום השמיני והנוסף לאחר שבעת ימי סוכות, ונהוג לומר בו את תפילת הגשם לקראת תחילת החורף הקרב ובא. החג הוא חג מקראי, הוא מתקיים אומנם בסמיכות לסוכות, אך נחשב כחג נפרד. שמיני עצרת הוא יום טוב ומצווה מהתורה לשבות בו ממלאכה.

בארץ ישראל חל באותו יום גם חג שמחת תורה, וזהו השם הפופולרי והמוכר יותר ליום זה, אולם אין מדובר באותו החג; שמיני עצרת הוא חג מקראי, ואילו שמחת תורה נקבע רק בימי הגאונים.

לחגים במקרא יש, מלבד המשמעות הדתית, גם צד חקלאי, תקופה זו היא תחילת ימות הגשמים בארץ ישראל, לכן נהוג בשמיני עצרת לומר את תפילת הגשם המציינת את תחילת עונת הגשמים ובה בקשה לשנה ברוכה בממטרים. בנוסף לכך, ביום זה מתחילים להזכיר את ירידת הגשמים בתפילת עמידה, באמירת "משיב הרוח ומוריד הגשם". בימי בית שני היו מנהגים נוספים הקשורים במים, כמו נסך המים, שמחת בית השואבה ואמירת הושענות.